

Васил Попович

Възпоминание за чуждите
нрави в София. Дон Жуан

I

Един ден през месец август 1884 г. двама приятели – А. и Х. – се разхождаха по софийското цариградско шосе и се разговаряха помежду си тъй кротко и тихо, щото можеше да помисли човек, че си съобщават някои политически тайни.

От време на време гласът им се повдигаше до обоудно изсмивание и пак утихваше. От безпрестанните им телодвижения се виждаше, че предметът на разговора им ги занимаваше чувствително. Единственото, което можеше да чуе от разговора добре мимопроходящия, бяха думите: „той“, „тя“, „варвам“, „не мисля“.

Слънцето не беше още заседнало, беше надвечер. Те крачеха полета и се приближаваха къде върха на баира зад градския парк. Щом се поизкачиха, Х., който се виждаше като че по-стар от А., съгледа господин, който идеше отгоре и [...] червената си брада, бързото, като че припряно крачение, необикновено ръкомахане и кандулкание на тялото си приличаше евреин, пришелец от Русия или от Румъния, прошепна на другаря си:

– Ето и Дон Жуан от нашето време. Хайде да го позакачим.

Приятелите си смигнаха.

– Ба, господин Г., откъде толкова чевръсто и сам – попита го Х., като се сравниха с господина.

– Обичам сам – отговори Г. – В тишината и самотата човек повече размишлява. А вий накъде и догде?

– На разходка, дотук.

Тримата събеседници повървяха накъде града. Тий повървяха няколко секунди мълчешката.

– Какво се чува из града? – почна Х. – Казват, искал си да се убулчиш. Ако е истина, на добър час!

Г. се изчерви и отговори:

– Отгде го чухте? Може би и без основание се говори...

– На хората се иска – притури А. – и си баят.

– Не скривай – започна пак Х. – Това не е вече тайна. Хората знаят вашите взаимни отношения с прекрасната и доблестна дулцинея. На добър час!

Г. се изчерви още повече и не отговори нищо. А. и Х. се сбутаха крадешком.

– Аз не мисля на това – продума след малко мълчание Г. – То зависи от обстоятелствата, а мисля, че скоро ще оставя България.

– Как! – извика Х. – И ти ли ни се насити? [...] ни остави една знаменитост, сега и ти ще ни избегнеш, кому ще остане София и какво ще правим без вас – едничкото светило, което ни оставаше.

Г. се червеше. Той помисли малко и рече:

– София ще си остане на вас самите, да ѝ светите вие. Всякой дома си е по-щастлив!

– Отгдето толкова разочарование и защо? – продума А. – Ние ви имахме като свой.

– Хората са тука мизерни – отговори Г., – малодушни, интриганти. Тука човек не може нищо да направи, освен да се мъчи денем и нощем напразно. Станал съм сред вас като вампирин.

– А защо се толкова присмиваш и мъчиш сам? Положение имаш от най-първите, свобода – каквото пожелаеш, отдих по воля, а възнаграждението ти завидно – рече Х.

– Да, но господине, аз не мога да работя тук добросъвестно.

– Кой не ви оставя, кой ви пречи? – издума А.

При тия думи Х. се наклони до ухото на А. и му шепна полека: „Хубостта, ума и гласецът й!“

– Питането е друго – отговори му А., като че за друго му шепнеше Х. – По скоро бих повярвал за политически обстоятелства.

– Аз – издума Г., – не ща сега да ви се обяснявам по-нататъка.

– Ба, защо – отговори А. – Ний би желали да знаем мнението ви, за да се ориентираме и [да] ориентираме и другите.

– Тука хората са доста диви и доста егоисти за да вземат во внимание резоните ти.

– Но – рече А., – това още не е резон за неудоволствието ти. Ти трябва да имаш други погледи, цели и намерения, инак как да не пожа-лиш днешното си положение.

– Аз вече нищо не жаля – отговори Г., – освен дома си.

– Да вярваме ли?

– Ваша воля.

– Добре – попита Х., – ама сами ли искате да ни оставите, или с нея?

Това неочаквано попитване на Х. бе злобно. Г. се изчерви като варен рак и отговори ядосано:

– Господа, какви са тия шеги от вас?

А. побутна Х. да мълчи и да ни закача Г.

– Казват – продума Х. като на зло на приятеля си, – тя е от добър род и до най-горна степен благовъзпитана, честна и нравствена.

– Не разумявам за какво говориш това – отговори Г.

При тия думи тий бяха стигнали до парка. Тук Г. изненадейно си обърна гърба и след едно сухо „сбогом“ изчезна в градината. Х. го погледа, доде се скри, и се изкикоти с глас.

– Знаеш каква фантазия ми дойде? – рече той на А. – Ха да идем на отсрещната табия.

А погледна на слънцето и издума:

– Има още време, придружавам те.

След това и двамата другари кривнаха и се упътиха наядсно в полето. В това време отдира им изгърмя един файтон и се спря. А. и Х. се обърнаха да видят кой пристигваше в парка.

Една млада госпожа слезе набързо от колата, подаде нещо на файтонджията и изчезна в парка.

– Видиш ли, убеждаваш ли се сега? – рече Х. на А. – Тий и двамата се връщат от рандеуто си.

– Да не е случайност? – отговори А. – Толкова рано рандеву, сред бял ден, и толкова далеч?

– Денят не бърка нищо, а разстоянието – още по-малко: влюбените и морето прегазват.

– И ти вярваш, че Г. е влюбен? Аз по-скоро ще отдам тая слабост на нея. Сетне кой е той и коя е тя, та да се потеглят с толкова взаимност?

– Казваш така, но любовта не гледа на потеклото, не дири генеалогии – отговори Х. – Нейният разчет е от друга боя. Искрената, платоническата е мъдра, въздържана и умерена, лицемерната, плътската – нагла. Но все пак човек, особито като него, не вярвам да я излъже.

– Кой кого лъже или ще излъже, не се знае засега навярно. Аз като човек ще кажа, че той по-скоро ще я излъже, отколкото тя него, ако и да е жена и по-способна да излъже едного млада глупеца.

– Това би било шарлатанство от негова страна.

– Както и развратна податливост от нейна. Какво си се разцапнал ти днес в устата и ме въвеждаш в мисъл да те сметна за озлобен против тях.

– Смятай ме какъвто щеш, аз ще ти кажа: не видя нищо платоническо в отношенията на тия две земни твари.

– Кой ти говори за платонизъм! Но ти си зле настроен против невинната може би.

– Ох, невинната! – извика Х. – Ако бяха всичките хора такива

невинни, па и ний с тебе, то не останало би освен да се кръстим един на други при срещанието.

– Ти все една я караш и като че мяркаш на някое тяхно престъпно сношение.

– Знаем се и положението им не е тайна за никого. Тайната на нощта стана явна през деня.

– Трябва да си много развален в мислите – рече А., – за да допушаш да се разиграва дотам въображението ти.

– Но, казвам ти, не аз си го въобразих, и мене ми го съобщиха.

– Клюки! Бабешки клюки! Не вярвам и се чудя на ума ти, че си занимаващ с тях.

– Нищо за чудене! Ти още нищо не знаеш и не щеш, види се, да знаеш, затова не вярваш.

– А какво трябва да ни е еня нас? Ха, отговори ми!

– Странно говориш. За пръв път говориш като неопитен и не щеш да помислиш, че една част от судбата на софиянците, за да не кажа по-голяма дума, беше връчена на тая хубавица.

– Стига говори като зъл човек.

– Никак не съм зъл. Ако искаш ли да се убедиш, няма освен да се върнем в парка.

С една дума А. и Х. се върнаха и влязоха в парка.

II

Слънцето бе залязло. В парка нямаше никой, освен работниците, които поливаха цветята по лехите, между които лъкатушеха гладките пътеки, и младите фиданки. А. и Х. обиколиха главните алеи, но не срещнаха никого от гражданите. Нито Г., нито въпросната госпожа нямаше. От любопитство тий влязоха в тоplitците, но и там беше тихо и пусто.

– Напред – рече Х., – нека тоя път се върнем в града, като обиколим през полето.

А. и Х. излязоха от парка и се впуснаха по зелената трева, преминаха няколко трапчета и потеглиха нагоре край реката. Стотина-двеста разкрача недалеч тий съгледаха Г. и възлюбената му, които едва пристъпваха и се удаляваха къде мостчето срещу Черната джамия.

– Стига до тук – рече А. на другаря си, – да се върнем, за да не помислят, че ги преследваме.

И тий се върнаха на шосето.

– Не вярвай сега – продума Х.

– Аз не видях още преступление или постъпка за осуждение – отговори А. – Случайна среща и разходка.

– Днес видя с очите си това, ако пожелаеш, утре можеш да видиш и друго, още по-интересно, несравнено по-интересно.

– Какво ще видя друго, ако не същото може.

Х. се нагровчи. Очите му изразиха един вид вътрешен гняв и презрение.

– Ти – рече той със сдържан гняв, – или си близоглед, или си като неверний Тома: догде не си бръкнеш пръста в раната, няма да повярваш.

– Нищо няма да ми докажеш с това – отвърна А. – Обичат се, па това си е!

– Нищо? Разумява се, обичат се и ще се вземат [...] залибени!

– И не вярвам да се излъжат един другито, ако са си дали думата. Това би противоречало с човешките правила! А той е толкова умен момък, и смирен.

– Тука умът нищо не означава и не помага. Може да бъде и философ и пак да е безхарактерен, това поне няма да откажеш, примери има доста.

– Говори колкото си щеш.

– Какво да говоря, та той бяга по [от] нужда от бѣдния срам, както и тя ще избяга една нощ. Ако не беше това по средата, тий нямаше нито силом да оставят София толкова изненадейно.

А. се позамисли малко. Виждаше се, че той искаше да противоречи още на приятеля си, но предпочете да си мълчи и да го остави да говори на воля. Само изговори:

– До днес тий са били едни от нашите просветители!

– Просветители! И заслепиха ни тий със своята висша морал, прибраха си левчетата и сега ще ни оставят само комедиите си за спомен.

Приятелите влязоха в града и се простиха на кръстопътя.

III

След няколко дена А. отиваше с жена си у Х. На възвивание улицата срещна и файтон с три госпожи, които не седяха, а като че бяха като варени в колата.

Файтонджията караше конете лудешката. Файтонът мина като вихър и като измина двайсет-трийсет разкрача, средната госпожа се повдигна от мястото си, наклони се, дръпна файтонджията за елека и му шепна нещо. Последният на часа спря конете и повърна назаде. Файтонът изново мина почти на един разкрач на раздалеч от А. и супругата му. Коконите се кикотеха с глас. Най-много се кикотеше средната дама, която не беше друга, освен възлюблената на Г.

А. се смая от безсрамието на тая дама. Жена му се изчерви и го попита:

– Коя е оная кучка, която ми се видяла на почтена жена?

А. ѝ отговори, че тя е...

– Доста метла ще да е средната – отговори жена му.

Недалеч от двореца [княжеския палат] файтонът пак ги срещна. Тоя път в колата стояха само две дами. Като изминуваха, те се обръщаха да гледат А. и жена му няколко пъти.

– Третата се засрами и ги остави – изрече А. на жена си. – Голям маскарлък! Х. има право, не очаквах да видя с очите си такова безобразие. И от кого, от нашите просветители!

– Аз съм чувала за нея, ако е тя – рече жена му, – не вярвах, но сега ще не ща, ще вярвам, очите ми видяха.

– Тя е същата?

– Тази е, която роди и пак е в положение!

А. си затули лицето с ръката и не отговори на жена си.

IV

Супругите влязоха у Х., който чукаше и ковеше нещо като ковчег сред двора. А. остави жена си да влезе в къщата сама, а сам остана при Х.

– Ти си бил пророк и всезнайко, бе приятелю!

– Само че след Христа пророци се наричат... А защо и отгде на къде?

– Имал си право за разговора на шосето.

– А що?

– Свърши ли кованието си?

– Свърших.

Те влязоха в стаята. А. му приказва срещата си с мадам.

– Разгеле не вярваше. Но ти не ми казваш още нищо. Има още да видиш.

– Аз съм поразен и от толкова и се чудя как началството търпи такива маскири да личат начело? Види се у нас никой не обръща внимание на морала на тия паразити!

– Лъжеш се, приятелю! Началството знае всичко, но не обича да прави скандали.

– И затова не им дава пътя?

– Та то ѝ е дало вече пътя по един деликатен начин.

– Слава богу! Да се махат!

– И тий ще се махнат сами, бъди спокоен. Тий няма да чакат да ги сюргунисват.

– Сега си обяснявам какво означаваше оня косвен памфлет и одевешната ми среща на безобразието.

– Това беше извикано от нашето съгледателство на полето.

– Нима тий ни съзряха?

– Като ястребите. И сега ни правят на пук, присмиват ни се по своему. Не си само ти, на когото е направила тя толкова бляскаво впечатление. Ако поседиш повечко под тоя прозорец, ще видиш, че и нам прави същото по двадесет пъти на деня. Как мислиш сега, ще ли се венчават? Вярваш ли още, че тий са две сърца, които са се срещнали на една почва в живота и си съчувстват искрено за живота же, обичат се платонически и искат да се съединят във вечна връзка, или като се полъжат и наситят до изтощението на срока, ще се напуснат доброволно, за да си търси

всякой колая.

– Сумнително.

– Ето пак какво ти пророкувам сеги.

V

Денят за заминуването на Г. бе настанал. Той се прощаваше от къща в къща с всичките си познати и приятели. Тия, които не заварваше дома, срещаше ги и се прощаваше с тях на улицата. Той дойде в София с хиляди очаквания и биде посрещнат като най симпатичен момък. Начаса се бяха натрупали около му много младежи, които благоговееха пред него и се надпреварваха кой по-напред да спечели познанството и дружбата му, а на тръгване малцина бяха, които гледаха на него като напред.

Мнозина го приимаха из уважение за неговите предишни заслуги, но някак хладнокръвно и лицемерно. Имаше и такива, които си позволиха да лицемерят явно и да му изговарят за несвоевременното му уж решение да остави София, когато нуждата за просветени хора е твърде чувствителна, и го питаха с вътрешен присмех коя е причината, гдето толкова скоро прибързва с оттегляването си. На такива и тям подобни питання той се посчервяваше излеко и отговаряше едно и също, че иска по-спокойна или по-определена деятелност, че той в София сам не знаел какво е работил и не е могъл да навикне на глупавите нрави на хората.

Имаше и други, които от също же лицемерие го моляха да се откаже от решението си и се постараха за очи да повдигнат цяла врява по повода на предстоящото му тръгване. Тий бяха, които му устройоха напътствената процесия и проглушиха наивната простота със своите принудени въздихания и смешни стенания, още по-карагьозни нареждания и възбудиха след това подсмиванията под мустак у мнозина, които знаяха работата.

И Г. си тръгна, отиде си, напътствуван с благословиите на мнозина комедиаши: да стане голям човек, по-голям дори и от себе си. Други му пожелаха пак да се завърне догодина. Звезците и тук намериха случай да си излеят всичкия яд на звездкликата си и да го напътстват по своему. Едни му пожелаха да вземе със себе си и опашката си, други – да се венчае с нея и да си я окачи на челото като герб, трети, най-злобните – да чака поне до времето, догдето се слобие [роди чедото] и кръсти, та тогава да се пръждосат баре заедно.

Страшно беше лицемерното или мълчаливото изпращание. Г. слушаше напътствените слова на всичките, но се преструваше, че му са по сърце и като чувствено куче сви си опашката, поогледа се наоколо

плахо, да не би някой да му метне камък, което, слава богу, не се случи, и си замина, като остави възлюбената си хубостница да размирява още някое време София.

Замина си той и май с човек, не се обърна ни веднъж да погледне подире си, дори на дражайшата си възлюбена, която от гняв и безпокойство си стискаше зъбите зад пленителните устни и си думаше: „Ти бягаш от мене, гълъбче, бягай, бягай, аз ще те стигна и докопам за чифутската брада, и това скоро, скоро!“

Наистина, минаха се няколко дни и друга уречена кола завлече ед-на сутрин от по тъмно и тая мазница. Конете унасяха колата с дяволска бясност.

Тая мазница беше същата отколешна и бъдна дулцинея на незабвения Г. Всичкият ѝ багаж състоеше в един-два куфара, а най-безценният ѝ багаж – в нея самата. Тя час по час повикваше на файтонджията си: „Карай, бре, карай, дано по-скоро се отърва от тая проклета земя, гдето играх роля на маскара и вещица.“ И конете се унасяха и хвърчаха, като че ги гонеше съвестта ѝ.

Оттогава всичко се умълча в София. За Г. все се почуваше още где се намира, но за нея много време се бе изминало, догдето пристигне известието, че Г. я напуснал и тя се задоволила с подправената си младост и със скъпоценния подарък, който ѝ предоставил Г., но който тя от срам не можела да покаже на света, да го носи на ръцете си, да го милва и целува с устните си явно. Тя и съвестта не я бияла вече. А за българите, не щеше и да слуша, за необразованите българи, на които биографиите знаеше наизуст и обичаше да ги излага повече отколкото таеше своите собствени маскарлъци в столицата им и пред очите им.

Предчувствието и предсказанието на Х. се изпълниха буквално. А. благоговееше пред него.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Николай Аретов

Публикация

Васил Попович, Съчинения, Издателство „Кралица Маб“, С. 2000, ISBN 954-533-030-2

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7385>]